

Wet 26 augustus 1919 tot inrichting van het Prijsgerecht

I. Inleiding

Op 25 februari 1603 slaagde de Nederlandse admiraal Jacob van Heemskerck erin het Portugese galjoen Santa Catarina te veroveren in de Straat van Singapore. De Santa Catarina was een koopvaardijship dat kostbare goederen vervoerde vanuit China en Japan naar Maleisië en werd het voorwerp van een kaping als tegenreactie op de behandeling van Nederlandse handelaars in Portugees Azië. Deze prijsmaking werd door het Amsterdamse Admiraliteitsgerecht geldig verklaard waarna de lading werd verkocht ten gunste van de Vereenigde Oostindische Compagnie (VOC). Nadat enkele VOC directeuren morele twijfels kregen over het systeem van de prijsmaking van vreemde koopvaardijshippen werd Hugo Grotius ingeschakeld om een juridische rechtvaardiging op te stellen, mede om de aandeelhouders van de VOC gerust te stellen. Dit resulteerde in een werkstuk van Grotius over het prijsrecht: *De jure praedae* waarin hij de uitbanning van de Nederlanders van de handel met Azië door de Portugezen als onrechtmatig beschouwde en besloot dat de prijsmaking zelf als rechtmatig moest worden aangezien. Een van de kernstukken van de *De jure praedae* is het betoog over de *Mare Liberum* wat uiteindelijk een van de basisbeginselen is geworden van het internationaal zeerecht tot op vandaag.

De rechtsfiguur van de prijsmaking heeft derhalve ver teruggaande historische antecedenten en de inrichting van het Belgisch Prijsgerecht spoort volledig met de verdere ontwikkelingen in het zee oorlogsrecht. Dit voorziet dat vijandelijke oorlogschepen, staatsschepen en schepen in openbare dienst mogen worden vernietigd of opgebracht. Dit wordt algemeen betiteld als “buitmaking” en behoeft geen enkele rechterlijke tussenkomst. Prijsmaking daarentegen betreft vijandelijke koopvaardijshippen en hun lading en moet door prijsrechtspraak “goed” worden verklaard. Hier is bijgevolg de tussenkomst van de rechter absoluut vereist. In de feiten gaat de prijsrechtspraak terug tot in de middeleeuwen en werd zij toegepast om vast te stellen of de prijsmaking gebeurde met naleving van de nationale en internationale rechtsregels van het (publieke) zeerecht door de vlaggenstaat van het prijsmakend schip of door de prijsmakende overheid. Een belligerente staat is inderdaad verplicht om de rechtmatigheid van elke inbeslagname van vijandelijk (en desgevallend neutraal) privé eigendom op zee aan het oordeel van een prijsgerecht te onderwerpen. Deze prijsgerechten zijn nationale rechterlijke organen; de inrichting van een Internationaal Prijschef in 1907 is niet van de grond gekomen wegens onvoldoende ratificaties voor het Prijschefverdrag. Niet alle staten beschikken over een prijsgerecht. Zo bestaat er in Nederland geen prijsrechter; weliswaar werd de Hoge Raad wettelijk aangewezen om deze taak op zich te nemen maar bij gebreke van een prijsreglement meende de Hoge Raad deze taak niet te kunnen uitoefenen. In het Verenigd Koninkrijk is het prijsgerecht ondergebracht in het Admiralty Court met beroepsmogelijkheid voor het Judicial Committee van de Privy Council. In Frankrijk is de Conseil des Prises actief geweest tot het midden van de jaren zestig van de vorige eeuw en werden de beslissingen uitvoerig becommentarieerd, o.m. in de *Revue générale de droit international public*.

In België werden de vijandelijke schepen die zich bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in Belgische havens bevonden onmiddellijk in beslag genomen door de militaire autoriteiten. Aangezien op dat ogenblik nog geen rechterlijke instantie bevoegd was om uitspraak te doen over deze inbeslagnames werd ijlings een uitzonderingsrechtbank opgericht die als Prijsgerecht moest fungeren. Dit Prijsgerecht kon zegge en schrijven één zaak behandelen vooraleer de betrokken havens door het Duitse leger werden bezet. Het betrof de zaak van de “Gneisenau” waarvan de prijsmaking bij vonnis van 16 september 1914

als principieel rechtmatig werd beschouwd in overeenstemming met het VI° Haagse verdrag van 18 oktober 1907 inzake buitmaking. Niettemin was de procedure nog niet voleindigd toen Antwerpen viel en werd de zaak bijgevolg niet definitief beslist. De werking van deze uitzonderingsrechtbank werd voor de duur van de oorlog opgeschort. Slechts na het beëindigen van de vijandelijkheden volgend op het wapenstilstandsakkoord van 11 november 1918 zal een nieuw wetgevend initiatief de werking van het prijsgerecht op de sporen zetten.

II. De oprichting van het Prijsgerecht te Antwerpen

Het was de bedoeling van de wetgever om het lot van vijandige schepen en hun ladingen die bij het begin van de vijandelijkheden in de Belgische havens werden aangetroffen en die het voorwerp werden van prijsmaking, juridisch te regelen. Hetzelfde gold voor schepen onder Duitse vlag die later binnen de Belgische territoriale rechtsbevoegdheid werden gebracht evenals de buitenlandse schepen die voordien door de Duitsers werden prijsgemaakt maar bij het einde van de oorlog in Belgische wateren werden aangetroffen. Ook de toestand van Belgische schepen die door het Duitse Prijsgerecht als goede prijs werden verklaard maar nadien terug onder Belgische rechtsbevoegdheid werden gebracht, diende te worden geregeld in het licht van de beginselen van de prijsmaking. De nieuwe wet diende bijgevolg een lacune in de Belgische rechtsorde op te vullen. Eens de betrokken schepen en ladingen als goede prijs werden verklaard door het Prijsgerecht, kwam het eigendomsrecht aan de Belgische Staat toe, wat mede tot gevolg had dat zij niet konden worden meegerekend voor de Duitse herstelbetalingen.

De organieke wet van 26 augustus 1919 tot inrichting van het Prijsgerecht (*B.S. 1-2 september 1919*) stelt een Prijsgerecht in te Antwerpen (*Conseil des Prises*) en bepaalt de samenstelling, de bevoegdheden en de procedure van deze nieuwe administratieve rechtbank. De samenstelling en de organisatie ervan worden geregeld in het K.B. 2 september 1919 (*B.S. 8-9 september 1919*). Bij wet van 17 augustus 1920 (*B.S. 12 september 1920*) werden de art. 23 en 25 van de organieke wet gewijzigd.

De essentiële bevoegdheid van het Prijsgerecht bestaat erin om te beslissen over de geldigheid van de prijsverklaringen door Belgische buitmakers gedaan onafgezien van de locatie waar dit is gebeurd, m.n. op volle zee, in de Belgische territoriale zee of in de Belgische havens (zie de vonnissen van 3 en 11 november 1919, *B.S. 15 november 1919* en 13 december 1919; *J.T.* 29 februari 1920). Het Prijsgerecht bestaat uit een voorzitter, een ondervoorzitter, twee werkende leden en twee plaatsvervangende leden en zetelt ten getale van drie leden. De voorzitter en de ondervoorzitter worden gekozen onder de raadsheren van het Hof van Beroep. De werkende en de plaatsvervangende leden worden benoemd door de Koning op voordracht van de Minister van Justitie en de Minister van Spoorwegen, Zeewezen, Posterijen en Telegrafien. Een regeringscommissaris (en zijn plaatsvervanger) nemen het ambt van openbaar ministerie waar; ook zij worden benoemd door de Koning op voorstel van de vermelde ministers die tevens een secretaris-griffier benoemen.

Zowel de regeringscommissaris als elke belanghebbende kan een zaak aanhangig maken bij verzoekschrift. De regeringscommissaris vordert het geldig verklaren van de prijsmaking (“*déclarer bonne et valable au profit de l’Etat belge*”) terwijl andere belanghebbenden restitutie vorderen van hun schip. Verzoekschriften van deze laatste aard zijn zeer zeldzaam geweest. Het opstarten van de procedure wordt bekend gemaakt in de pers en in het Staatsblad ten einde alle belanghebbenden in de mogelijkheid te stellen op de zitting te verschijnen. Indien buitenlandse onderdanen in persoon voor het Prijsgerecht willen verschijnen ten einde

hun rechten te vrijwaren, dan moeten zij daarvoor de toelating hebben van het Prijsgerecht. De wet voorziet ten andere uitdrukkelijk in de mogelijkheid dat partijen voor het Prijsgerecht worden vertegenwoordigd maar dan enkel door een advocaat van Belgische nationaliteit die ingeschreven is op lijst van de advocatenorde. De zittingen zijn in beginsel openbaar hoewel de regeringscommissaris kan vragen om met gesloten deuren te zetelen. Het Prijsgerecht zelf zal daar uitspraak over doen. Relatief merkwaardig is wel dat het Prijsgerecht ook beslist of de beraadslagingen al dan niet in het openbaar plaats vinden. Beslissingen – ook ten gronde – worden met meerderheid genomen, zij worden gemotiveerd en bekend gemaakt in het Belgisch Staatsblad en zijn uitvoerbaar de dag na de bekendmaking van het vonnis.

Vonnissen zijn enkel vatbaar voor hoger beroep indien de waarde van het geschil meer dan 20.000 frank bedroeg. Een verklaring van de belanghebbenden in die zin werd in het vonnis opgenomen. Hoger beroep diende te worden aangebracht bij het Hof van Beroep (zie ook art. 602, 3° Gerechtelijk Wetboek) te Brussel binnen een termijn van drie maanden te rekenen vanaf de dag van de bekendmaking van de beslissing van het Prijsgerecht in het Belgisch Staatsblad. Ook de beslissingen in beroep moesten worden gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Voor zover bekend is er slechts een uitspraak in beroep geweest. De organieke wet bepaalt verder dat hoger beroep tegen de beslissingen van het Prijsgerecht moet worden ingesteld bij het Internationaal Prijs Hof voorzien in art. 3 van het verdrag van Den Haag van 18 oktober 1907, indien dit werkelijk wordt opgericht. Evenwel is dergelijk internationaal Prijs Hof nooit tot stand gekomen wegens onvoldoende ratificaties van het betreffende oprichtingsverdrag.

Opgemerkt dient dat art. 28 van de organieke wet uitdrukkelijk bepaalt dat het scheepsvoorrecht voorzien in art. 23, 1°, in fine, m.n. de kosten voor bewaring en behoud van het schip na het binnenlopen in de laatste haven, blijft bestaan tot terugbetaling van deze kosten. Normalerweise zullen dergelijke kosten gemaakt worden na beslaglegging op het schip, m.a.w. wanneer het zich *in custodia legis* bevindt.

Het Prijsgerecht heeft slechts beperkte tijd effectief gewerkt (van oktober 1919 tot begin 1920). In die periode werden er negen zittingen gehouden en 62 zaken behandeld. Slechts in vijf gevallen werd besloten dat de prijsmaking niet rechtmatig was. Nadien is het Prijsgerecht nooit meer samengekomen ook niet na de Tweede Wereldoorlog waarin gelijkaardige gebeurtenissen hebben plaats gevonden (dit in tegenstelling met bijv. het Britse en Franse Prijsgerecht). Het Prijsgerecht is evenwel nooit formeel opgeheven net zoals de organieke wet zelf.